

Аналітична записка

з питань порівняльного законодавства щодо регулювання порядку створення, функціонування та оподаткування сімейних підприємств*

Анотація. В Аналітичній записці викладено результати порівняльного аналізу особливостей правового регулювання діяльності, підтримки і розвитку сімейного підприємництва, його ролі в європейській та світовій економіці.

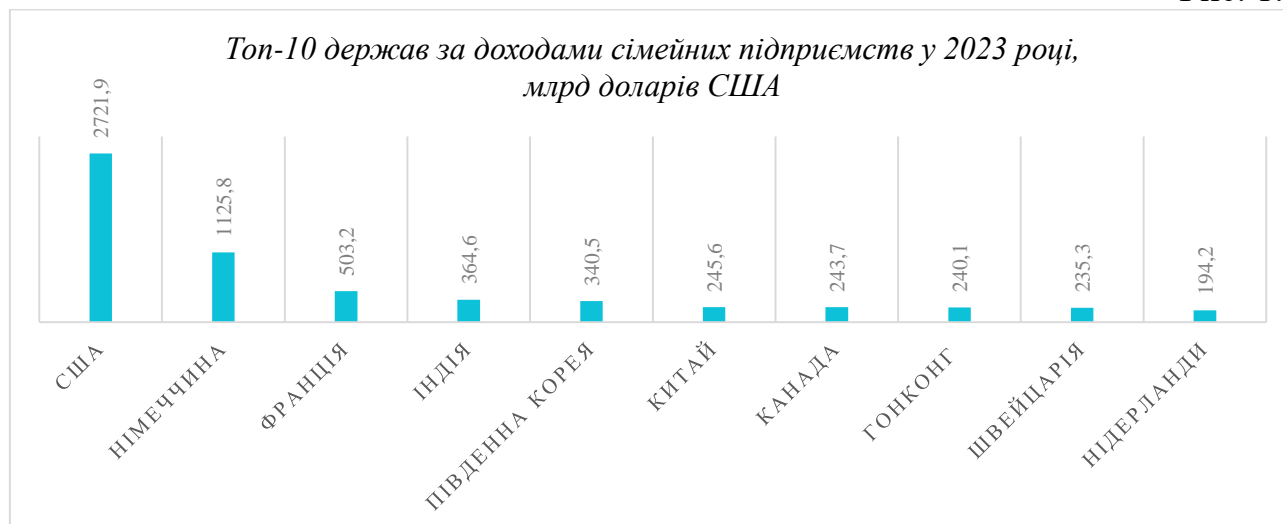
Досліджено досвід Італії, Німеччини, Румунії, Узбекистану та Франції.

Ключові слова: суб'єкт господарювання, господарська діяльність, сімейне підприємництво, сімейна компанія, сімейний бізнес.

Вступ.

Традиція створення сімейного підприємництва є світовою тенденцією. Відповідно до Індексу сімейного бізнесу «500 найбільших сімейних компаній світу», створеного компанією «Ernst & Young Global Ltd» та Університетом Сент-Галлена у 2023 році, найбільша кількість сімейних підприємств розташована в Європі (46%), Індії, Африці та на Близькому Сході¹.

Рис. 1.²

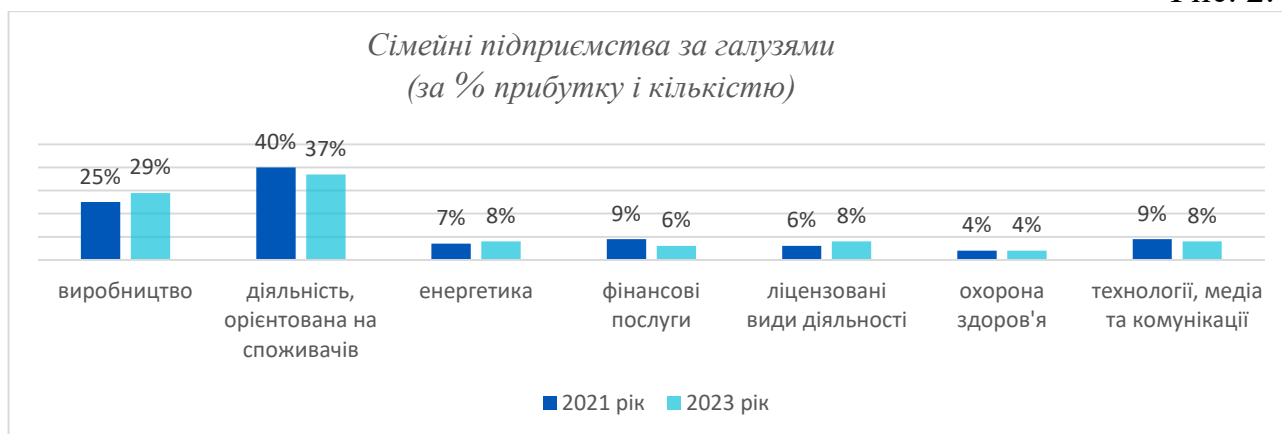
Понад 60% європейських підприємств є сімейними. Більшість з них є представниками малого та середнього бізнесу. Європейська Комісія³ розглядає під сімейним бізнесом компанію будь-якого розміру якщо:

- щонайменше один представник сім'ї або родич офіційно бере участь в управлінні компанією;
- компанія зареєстрована на біржі та особа, яка заснувала її \ придбала її або члени її сім'ї \ спадкоємці володіють щонайменше 25 % прав на прийняття рішень у компанії.

¹Ernst & Young Global Limited. How the largest family enterprises are outstripping global economic growth. URL: https://www.ey.com/en_gl/insights/family-enterprise/family-business-index

²Ernst & Young Global Limited. How the largest family enterprises are outstripping global economic growth. URL: https://www.ey.com/en_gl/insights/family-enterprise/family-business-index

³Family business. European Commission. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/supporting-entrepreneurship/family-business_en

У Резолюції Європейського Парламенту від 8 вересня 2015 року про сімейний бізнес в Європі⁵ підкреслено: його роль у забезпеченні економічного зростання та стабільності європейської економіки; вагомий внесок у збереження і створення робочих місць; сприяння запобіганню депопуляції в сільській місцевості (особливо у менш індустріалізованих регіонах). Наголошено, що сімейний бізнес характеризується: високим рівнем доброчесності та високими цінностями; високим ступенем соціальної відповідальності перед своїми працівниками; відповідальним ставленням до розподілу ресурсів, тим самим роблячи значний внесок у життя місцевих громад. Сімейний бізнес також є найбільшим джерелом робочих місць у приватному секторі. Завдяки вищому рівню довіри між членами сім'ї, сімейний бізнес є дуже гнучким та здатним швидко адаптуватися до змін економічного та соціального середовища.

Основна частина.

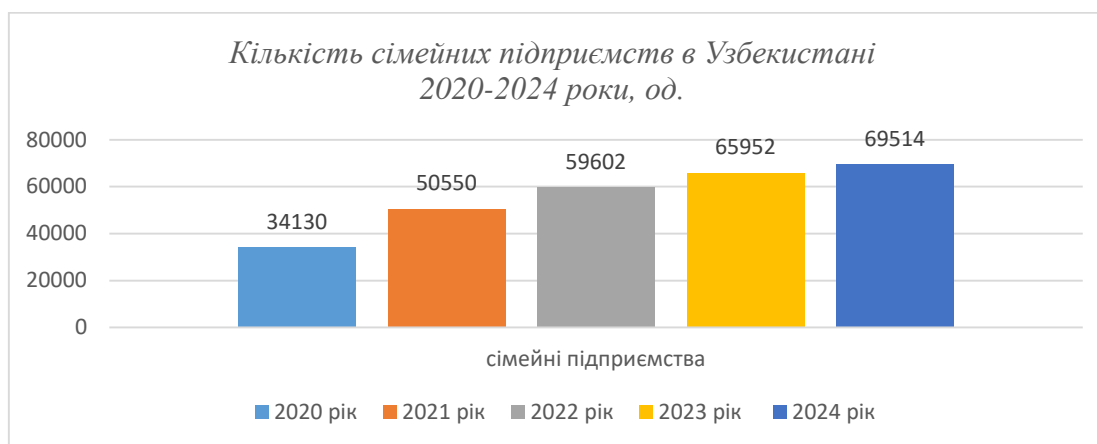
Узбекистан. Станом на 1 травня 2024 року в Узбекистані зареєстровано 69 514 сімейних підприємств (див. Рис 1)⁶. Якщо порівнювати кількість діючих у державі підприємств за організаційно-правовою формою, то третє місце посідають сімейні підприємства (далі – СП), які станом на 1 жовтня 2022 року склали 11,3% від загальної кількості суб'єктів господарювання⁷.

⁴ Ernst & Young Global Limited. How the largest family enterprises are outstripping global economic growth. URL: https://www.ey.com/en_gl/insights/family-enterprise/family-business-index

⁵ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 8. září 2015 o rodinných podnicích v Evropě (2014/2210(INI)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52015IP0290>

⁶ How much has the number of family businesses increased in recent years? STATISTICS AGENCY UNDER THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. URL: <https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/54193-so-nggi-yilla-rda-oilaviy-korxo-nalar-soni-qanchaga-ko-paygan-4>

⁷ How have family businesses changed in recent years? STATISTICS AGENCY UNDER THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. URL: <https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/29383-oilaviy-korxonalar-so-nggi-yillarda-qanchaga-o-zgardi-4>

СП в Узбекистані створюються та функціонують відповідно до: законів «Про сімейне підприємництво»⁹, «Про гарантії свободи підприємницької діяльності»¹⁰; Цивільного¹¹, Податкового¹² та Трудового¹³ кодексів; Указу Президента «Про стратегію розвитку нового Узбекистану на 2022-2026 роки»¹⁴; Постанови Президента «Про заходи з розвитку та розширення сімейного підприємництва без утворення юридичної особи та ремісничої діяльності»¹⁵ тощо. Особливості функціонування сімейного підприємництва в Узбекистані наведені у Додатку 1.

СП утворюється його учасниками добровільно на базі спільного майна, що перебуває у їх частковій або спільній власності з метою виробництва та/або реалізації товарів (робіт, послуг). Учасники СП відповідають за зобов'язаннями СП субсидіарно. Загальна чисельність учасників та найманих працівників не може перевищувати встановлену законодавством середньорічну чисельність працівників для суб'єктів малого підприємництва, яка залежить від галузі. При цьому мінімальна чисельність учасників СП має бути не менше ніж дві особи.

Учасниками СП можуть бути: чоловік; дружина; діти та онуки; батьки; інші родичі, які досягли працездатного віку (подружжя дітей та онуків, кровно споріднені та зведені брати і сестри, їх подружжя та діти, дядьки, тітки тощо). Учасниками СП можуть бути лише дієздатні особи.

⁸How much has the number of family businesses increased in recent years? STATISTICS AGENCY UNDER THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. URL: <https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/54193-so-nggi-yilla-rda-oilaviy-korxo-nalar-soni-qanchaga-ko-paygan-4>

⁹ ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИК ТЎҒРИСИДА Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 26.04.2012 йилдаги ЎРҚ-327-сон. URL: <https://lex.uz/ru/docs/2004956> (вхід через застосування Browsec wpr)

¹⁰«ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ЭРКИНЛИГИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKACISI ҚОНУНИГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ҲАҚИДА . Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 02.05.2012 йилдаги ЎРҚ-328-сон. URL: <https://lex.uz/ru/docs/2006789> (вхід через застосування Browsec wpr)

¹¹ ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKACISINING ФУҚАРОЛИК КОДЕКСИ. URL: <https://lex.uz/ru/docs/111189> (вхід через застосування Browsec wpr)

¹² ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKACISINING СОЛИҚ КОДЕКСИ. URL: <https://lex.uz/ru/docs/4674902> (вхід через застосування Browsec wpr)

¹³ ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKACISINING МЕҲНАТ КОДЕКСИ. URL: <https://lex.uz/ru/docs/6257288> (вхід через застосування Browsec wpr)

¹⁴ 2022 — 2026 ЙИЛЛАРГА МЎЛЖАЛЛАНГАН ЯНГИ ЎЗБЕКISTONNING ТАРАҚҚИЁТ СТРАТЕГИЯСИ ТЎҒРИСИДА Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон. URL: <https://lex.uz/ru/docs/5841063> (вхід через застосування Browsec wpr)

¹⁵ ЮРИДИК ШАХС ТАШКИЛ ЭТМАСДАН ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ ҲАМДА ҲУНАРМАНДЧИЛИК ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА КЕНГАЙТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори, 29.07.2009 йилдаги 216-сон. URL: <https://lex.uz/ru/docs/1502759>

Установчим документом СП є установчий договір, який містить:
прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання голови СП та інших учасників;

розмір статутного фонду;
перелік майна, що вноситься учасниками до статутного фонду;
фірмове найменування та відомості про місцезнаходження СП;
порядок розподілу прибутку, одержаного від підприємницької діяльності, між учасниками, а також майна у разі ліквідації СП;
перелік майна учасників, що передається у користування СП;
порядок прийняття рішень загальними зборами учасників;
інші умови, які учасники вважають суттєвими.

У разі зміни голови СП, добровільного входу (виходу) учасника до (із) підприємства, розірвання шлюбу між подружжям або смерті учасника СП, що спричинили зміни у переліку майна, переданого на баланс СП, до установчого договору вносяться відповідні зміни та доповнення.

Державна реєстрація СП здійснюється у спрощеному порядку, передбаченому для суб'єктів малого підприємництва.

Статутний фонд СП формується з коштів, цінних паперів, іншого майна, включаючи майнові права. Єдиний житловий будинок (квартира) не може бути внесений до статутного фонду СП.

СП зобов'язане:

своєчасно та в належному порядку виконувати взяті на себе зобов'язання за укладеними договорами;

встановлювати розмір оплати праці учасникам та найманим працівникам, своєчасно проводити розрахунки з ними, а також страхувати цивільну відповідальність роботодавця;

сплачувати податки та інші обов'язкові платежі;

дотримуватися вимог нормативних документів про охорону праці, техніку безпеки, екологію, санітарію та гігієну;

отримати сертифікати на продукцію та послуги відповідно до законодавства;

своєчасно інформувати відповідні державні органи про зміну місцезнаходження, складу учасників тощо.

СП не може здійснювати виробництво підакцизної продукції та займатись видобутком корисних копалин. У діяльності СП не допускається використання отруйних, радіоактивних речовин та матеріалів, обладнання високого тиску та іншого обладнання, що становить підвищену небезпеку для людини та навколишнього середовища. Не допускається також здійснення СП діяльності промислового характеру у житлових приміщеннях багатоквартирного житлового будинку. Детальні переліки речовин, матеріалів та обладнання, які не підлягають використанню СП, визначаються Кабінетом Міністрів Узбекистану.

Розмір оплати праці учасників та найманих працівників СП визначається за згодою сторін, але не нижче встановленого законодавством розміру за першим розрядом Єдиної тарифної сітки з оплати праці. Час роботи в СП учасників та найманих працівників зараховується до трудового стажу на

підставі документів, що підтверджують сплату внесків соціального страхування та записів у трудовій книжці.

СП в Узбекистані сплачує податки, збори та інші платежі у визначеному законодавством порядку. Прибуток СП після сплати податків, зборів та інших платежів надходить у розпорядження учасників. Особливих умов оподаткування для сімейних підприємств не встановлено. Вони керуються нормами, встановленими для суб'єктів малого підприємництва¹⁶.

СП сплачує:

1) якщо річний дохід СП перевищує 1 млрд або воно імпортує товари через митний кордон (незалежно від розміру річного доходу):

- податок на прибуток (ставка 15%);
- податок на додану вартість (ПДВ) (ставка 15%);

2) якщо річний дохід СП менше 1 млрд:

- податок з обороту (ставка 4%). Таке підприємство не сплачує податок на прибуток і ПДВ.

СП, незалежно від обсягу річного доходу, також сплачує:

- соціальний податок;
- податок на майно (за наявності права власності на майно);
- земельний податок (за наявності права власності на земельні ділянки);
- податок за користування водними ресурсами (у випадку користування).

Державні органи забезпечують СП підтримкою у формі:

надання в оренду нежитлових приміщень, що не будуть використовуватися для виробництва;

відведення земель для будівництва виробничих площ;

підключення виробничих об'єктів СП до інженерно-комунікаційних мереж;

надання спеціальних місць для реалізації продукції, виготовленої СП.

З 2018 року в Узбекистані діє Програма «Кожна сім'я – підприємець»¹⁷, яка передбачає: підтримку ініціативи вести власний бізнес шляхом надання пільгових кредитів та надання уповноваженими органами практичної допомоги на всіх етапах підприємницької діяльності; надання освітніх послуг; створення об'єктів ринкової інфраструктури, пунктів обслуговування та сервісу для організації торгівлі продукцією, виробленою СП. Для реалізації Програми утворені територіальні, районні (міські) центри підтримки сімейного підприємництва.

Відповідно до постанови Президента¹⁸ у рамках програми розвитку сімейного підприємництва у 2023 році направлено додатково 13 трлн узбекських сум на фінансування проектів розвитку сімейного підприємництва і зберігається виділення кредитів за ставкою 14% річних. Також ціллю 29 Стратегії розвитку нового Узбекистану на 2022 – 2026 роки передбачено

¹⁶ TAX & LEGAL. URL:<https://tax-legal.uz/family-enterprise/3/>

¹⁷ «ҲАР БИР ОИЛА-ТАДБИРКОР» ДАСТУРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ ТЎҒРИСИДА Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори, 07.06.2018 йилдаги ПҚ-3777-сон. URL: <https://lex.uz/ru/docs/3772869?ONDATE=31.01.2023> (вхід через застосування Browsec wpn)

¹⁸ ОИЛАВИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДАСТУРЛАРИ ДОИРАСИДА АҲОЛИНИНГ БИЗНЕС ТАШАББУСЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШНИ ЯНГИ БОСҚИЧГА ОЛИБ ЧИҚИШГА ДОИР ҚЎШИМЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР ТЎҒРИСИДА Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, 31.01.2023 йилдаги ПҚ-39-сон. URL: <https://lex.uz/ru/docs/6374137> (вхід через застосування Browsec wpn)

створення умов організації підприємницької діяльності та формування постійних джерел доходів населення, доведення частки приватного сектора у валовому внутрішньому продукті до 80 %, а в експорті – до 60 %.

Франція. СП складають більшу частину економічного ландшафту Франції. Відповідно до оцінки окремих експертів їхня кількість становить від 40 000 до 50 000 компаній, 1/3 з яких є малими та середніми підприємствами, що забезпечують близько 60% ВВП¹⁹.

Офіційного визначення поняття «сімейне підприємство» у Франції не існує. Для утворення сімейного бізнесу можна обрати будь-яку організаційно-правову форму суб'єкта господарювання (включно з акціонерним товариством). Положеннями Господарського кодексу²⁰ та Кодексу сільського господарства та морського рибальства²¹ визначено особливості управління сімейним бізнесом чоловіком/дружиною, членами сімейної ферми. Особливості податкового режиму товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ), утвореними прямими родичами, братами та сестрами, а також подружжям та цивільними партнерами встановлені Податковим кодексом²².

Основні характеристики ведення сімейного бізнесу у Франції наведено у Додатку 2.

Німеччина. Подібно до законодавства Франції, окремий правовий статус «сімейного підприємства не регламентується у законодавстві Німеччини²³. Разом з тим, сімейні компанії є традиційним бізнесом, що вирізняється надзвичайною різноманітністю правових форм. За оцінками Фондації сімейного бізнесу у державі існує близько 2,9 мільйонів сімейних підприємств, що складає 90% усіх компаній, які генерують 55 % продажів. Близько 60% усіх працівників у Німеччині працюють у сімейних компаніях, які мають тісні зв'язки з регіонами. Сімейний бізнес особливо поширений у сфері будівництва та роздрібно торгівлі²⁴.

Поширеною практикою для сімейного бізнесу²⁵ є укладення між членами сім'ї так званих «сімейних статутів», які не є правовим документом, однак закріплюють спільні цінності і бізнес-цілі, порядок реагування на потенційні конфлікти тощо.

Італія. У 2022 році в Італії налічувалось понад 820 тис. італійських компаній, контрольованих фізичною особою та членами його/її сім'ї, що становило 80,9% від загальної кількості компаній, в яких працює щонайменше 3 працівники (це на 5% більше ніж у 2018 році). Особливо поширені такі

¹⁹ LES ENTREPRISES FAMILIALES AU CŒUR DE L'ÉCONOMIE FRANÇAISE. URL: <https://mieuxentreprendre.fr/lentreprise-familiale-un-modele-unique-deconomie/>

²⁰ Code de commerce. URL:

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000005634379/LEGISCTA000006133172/2005-08-03/#LEGISCTA000006133172

²¹ Code rural et de la pêche maritime URL:

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071367/LEGISCTA000006138328/#LEGISCTA000006138328

²² Code général des impôts. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006309269

²³ Handlungsgesetzbuch. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/BJNR002190897.html#BJNR002190897BJNG002400300>

²⁴ Daten, Fakten, Zahlen zu Familienunternehmen. Stiftung Familienunternehmen. URL:

<https://www.familienunternehmen.de/de/news/daten-fakten-zahlen-zu-familienunternehmen>

²⁵ The law of family firms. URL: <https://www.mpipriv.de/975271/20190306-Top-Thema-Familiengesellschaften>

компанії серед мікропідприємств (83,3%) і менш поширені серед малих (74,5%), середніх (58,8%) та великих (41,6%) підприємств²⁶.

Сімейний бізнес є поширеним явищем серед промислових підприємств (81,2%). Особливо у таких традиційних галузях як текстильна, швейна, взуттєва, харчова та деревообробна промисловість, а також у будівництві (82,4%), у сфері надання послуг, серед підприємств торгівлі (84,4%), розміщення та харчування (87,3%).

Реформою сімейного права 1975 року внесено положення до Цивільного кодексу Італії²⁷, що врегульовує питання створення сімейного бізнесу. СП вважається підприємство, в якому співпрацюють чоловік/дружина, родичі до третього ступеня споріднення включно.

Член сім'ї, який безперервно працює у сімейному бізнесі, має право на утримання та частку прибутку і активів. Більшістю голосів членів сім'ї приймаються рішення про використання і збільшення прибутку, управління у надзвичайних ситуаціях, визначення напрямів роботи і припинення діяльності в цілому. Члени сім'ї, які беруть участь у підприємстві, але не мають повної дієздатності, представлені в голосуванні особою, яка здійснює над ними опіку/піклування.

Право участі може бути передано від одного до іншого члену сім'ї лише за згодою всіх учасників СП.

Відповідно до Консолідованого закону «Про прибуток»²⁸ прибуток СП розподіляється між кожним членом сім'ї, який безперервно працював у сімейному бізнесі, пропорційно його частці.

Для створення сімейного бізнесу в Італії наявність угоди не вимагається, проте для врегулювання питань оподаткування та розподілу частки участі в прибутку необхідним є укладання документу, підписаного учасниками СП, що має бути посвідчений нотаріусом.

Румунія. У Румунії діяльність сімейних підприємств було врегульовано 2004 року Законом № 300/2004. Учасниками СП можуть бути: чоловік; дружина; діти старше 16 років; родичи до четвертого коліна включно. У зв'язку із вступом Румунії до ЄС та приєднанням до Європейської асоціації сімейного бізнесу²⁹ у 2015 році законодавство було змінено.

Наразі основними нормативно-правовими актами у цій сфері є Урядова Надзвичайна постанова № 44/2008 про здійснення господарської діяльності уповноваженими фізичними особами, індивідуальними підприємствами та сімейними підприємствами³⁰ та Надзвичайна постанова № 44/2008 про

²⁶ Censimento permanente delle imprese 2023: primi risultati. URL:

<https://www.istat.it/it/files/2023/11/REPORTCensimprese.pdf>

²⁷ Del Codice civile. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:codice.civile:1942-03-16;262>

²⁸ Approvazione del testo unico delle imposte sui redditi. DECRETO DEL PRESIDENTE DELLA REPUBBLICA 22 dicembre 1986, n. 917. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:presidente.repubblica:decreto:1986-12-22:917>

²⁹ European Family Businesses URL: <https://europeanfamilybusinesses.eu/about-european-family-businesses/>

³⁰ LEGE nr. 182 din 17 octombrie 2016 pentru aprobarea [Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 44/2008](#) privind desfășurarea activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/182729>

здійснення господарської діяльності уповноваженими фізичними особами, індивідуальними підприємствами та сімейними підприємствами³¹.

Відповідно до Постанови № 44/2008 сімейне підприємство – це господарське підприємство без статусу юридичної особи, організоване членами сім'ї (2 або більше членів сім'ї). СП не може використовувати працю третіх осіб за трудовим договором. Учасники СП:

1) можуть одночасно бути ФОП, або власниками індивідуальних підприємств, або найманими працівниками;

2) підлягають державному пенсійному та іншому соціальному страхуванню, а також мають право бути застрахованими в системі соціального медичного страхування та страхування на випадок безробіття на умовах, встановлених законом.

Фізичні особи, які бажають здійснювати господарську діяльність у формі СП повинні сукупно відповідати наступним вимогам:

є повністю дієздатними;

не були притягнені до вчинення правопорушень, відповідальність за які передбачена законодавством з питань оподаткування, бухгалтерського обліку, митної справи та фінансово-бюджетної дисципліни;

здійснили реєстрацію СП у Торговому реєстрі до початку господарської діяльності;

підтвердили під власну відповідальність дотримання умов діяльності, передбачених спеціальним законодавством у сфері охорони здоров'я, ветеринарії, охорони навколишнього середовища та охорони праці.

СП утворюється на підставі установчого договору, укладеного членами сім'ї в письмовій формі. В установчому договорі в обов'язковому порядку повинні бути зазначені: 1) ідентифікаційні дані членів сім'ї та уповноваженого представника, призначеного з їх числа; 2) умови участі; 3) відсоткова частка прибутку кожного члена; 4) рівень споріднення між членами СП; 5) умови виходу з СП; 6) дата укладення. Уповноважений представник, зазначений в установчому договорі, управляє сімейним бізнесом на підставі спеціальної довіреності.

Учасники СП несуть солідарну відповідальність за борги, що виникають під час ведення бізнесу та відповідають усім належним їм майном відповідно до часток участі.

Рішення щодо поточного управління сімейним бізнесом приймаються уповноваженим представником. Акти розпорядження майном, що було передано в статутний капітал СП, приймаються за згодою простої більшості учасників СП, за умови, що ця більшість включає в себе також згоду першого власника майна, яке є предметом правочину.

Сімейні підприємства є платниками податку на дохід на умовах, передбачених Податковим кодексом³². Ставка податку становить 10%. З метою забезпечення безперервності традиційної господарської діяльності при передачі

³¹ ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 44 din 16 aprilie 2008 privind desfășurarea activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/182763>

³² CODUL FISCAL din 8 septembrie 2015 (Legea nr. 227/2015). URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/171282>

сімейного бізнесу Законом про стимулювання створення та розвитку малого та середнього підприємництва³³ передбачені податкові пільги.

Висновки. Сімейний бізнес є важливою складовою економічного та соціального розвитку багатьох держав світу. В державах-членах ЄС активно підтримується роль сімейного бізнесу як основи відповідального володіння та довгострокового підприємництва. Разом з тим, наприклад, сімейний бізнес у Франції і Німеччині не функціонує в окремій організаційно-правовій формі. Прийняття спеціальної правової бази щодо сімейного підприємництва в Італії пов'язане із необхідністю врегулювання неофіційної роботи, яку виконували члени сім'ї у рамках сімейного бізнесу та їх соціального захисту. Крім того, оскільки члени сім'ї не завжди можуть забезпечити баланс між особистими цілями та інтересами компанії, важливим аспектом управління сімейним бізнесом, особливо в умовах відсутності утворення окремої юридичної особи, є спільне декларування учасниками сімейного підприємства порядку участі у підприємницькій діяльності. На законодавчому рівні здійснюється регламентація розміру оплати праці учасникам та найманими працівникам сімейного підприємства, їх соціальний захист і страхування цивільної відповідальності роботодавця. Важливу роль у забезпеченні довгостроковості сімейного підприємництва відіграють податкові пільги та можливість передати бізнес у спадщину.

Цікавим є досвід Узбекистану, де створюючи в цілому сприятливі умови для заснування та розвитку малих і середніх підприємств, приділяється особлива увага державній підтримці сімейного підприємництва, забезпечується можливість навчання та здобуття додаткових навичок, створюються об'єкти ринкової інфраструктури для торгівлі продукцією, виробленою сімейними підприємствами.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

³³ LEGE nr. 346 din 14 iulie 2004 privind stimularea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/53946>